

Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni missioonil Iraagis“ eelnõu seletuskiri

Sissejuhatus

Käesolev Riigikogu otsuse eelnõu võimaldab panustada kuni kolme kaitseväelasega Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni missioonile Iraagis (NATO Mission Iraq – NMI). Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna nõunik Pearu Pirsko (pearu.pirsko@kaitseministeerium.ee) ning vastutav jurist on Karl Urmas Sule (karlurmas.sule@kaitseministeerium.ee).

NATO Mission Iraq

Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) tippkohtumisel 11.–12. juulil 2018 Brüsselis loodi väljaõppemissioon vastuseks Iraagi valitsuse 2018. aasta veebruaris esitatud palvele toetada Iraagi kaitsevõime ülesehitamist. NMI tegevus on suunatud alliansi lõunasuunalt lähtuvate ohtude vastu laiemalt, aidates Iraagil üles ehitada kestlikud, läbipaistvad ja tõhusad julgeolekustruktuurid, et suurendada nende võimekust terrorismivastases võitluses, ISIS-e¹ tagasipöördumise takistamises ning riigi stabiliseerimisel.

Selle saavutamiseks nõustab NATO Iraagi julgeolekustruktuure, sealhulgas Iraagi kaitseministeeriumit, riikliku julgeolekunõuniku bürood ja peaministri bürood, ning koolitab välja Iraagi instruktoreid, kes annaksid väljaõpet riigi julgeolekustruktuurides. NMI on pakunud koolitusi järgmistes valdkondades: improviseeritud lõhkeseadmete kahjutuks tegemine, sõjaline meditsiin, pioneeride ettevalmistus, soomustatud sõidukite remont ja hooldus, tsiviil-sõjaline koostöö. NMI juhtriik on 2026. aasta maist Hispaania, kes võttis selle rolli üle Prantsusmaalt. NMI-s osalevad kõik 32 NATO liikmesriiki ning Austraalia ja Austria.

2021. aasta veebruaris kinnitasid NATO kaitseministrid üle toetuse Iraagile ja otsustasid vastavalt Iraagi valitsuse taotlusele laiendada NATO rolli Iraagi julgeolekujõudude väljaõpetamisel, kiites heaks NMI muudetud operatsiooniplaani. Lisanduvate ülesannete põhifookus on Iraagi julgeolekuinstitutsioonide ja -õppeasutuste juhtiva tasandi nõustamisel ning väljaõppel. 2023. aasta augustis lisati missiooni ülesannete hulka ka Iraagi siseministeeriumi ja föderaalpolitsei nõustamise ülesanded. NMI tegevuse ulatus võib laieneda suur-Bagdadi piirkonnast väljapoole, kuid on selgelt piiritletud Iraagi valitsuse vahetu kontrolli all olevate aladega. NMI tegevus panustab otseselt rahvusvahelise julgeoleku tagamisse läbi Iraagi võimekuse kasvu terrorismivastases võitluses.

NMI senist tegutsemist võib pidada võrdlemisi edukaks, sest Iraagi julgeolekuolukord on paranenud ning Iraagi relvajõudude iseseisev võime operatsioone läbi viia on suurenenud. Iraagi valitsus on avalikult toetanud NATO missiooni jätkamist Iraagis. Tulenevalt USA muutunud

¹ ISIS – Islamic State of Iraq and Syria

lähenemisest oma kohalolusse Iraagis on NMI-s aset leidmas olulised muudatused. USA juhitud operatsiooni Inherent Resolve (OIR) tegevuse vähenemise järel föderaal-Iraagi territooriumil on NMI muutunud iseseisvamaks, muuhulgas logistilise toe ning väekaitse tagamise osas, mida varasemalt tagas OIR. 2026. aasta vältel on plaanis NMI ümberkujundamine, säilitades nõustava sõjalise kohalolu Iraagis.

Seoses märtsi alguses alanud sõjategevusega Lähis-Idas, otsustati NMI ajutine ümberpaiknemine Iraagi territooriumilt. Operatsioon jätkab täna nõustamistegevusi distantsilt ning on julgeolekuolukorra normaliseerudes taas valmis Iraaki naasma.

Eesti panus

NMI on hetkel ainus NATO rahvusvaheline sõjaline operatsioon, kuhu Eesti panustab. Eesti panuse jätkamine NATO lõunasuunal tegutsevatesse operatsioonidesse on jätkuvalt vajalik, et demonstreerida Eesti panust julgeoleku tagamisse 360 kraadi ulatuses ja toetada terrorismivastast võitlust.

Eesti alustas Iraagis NATO operatsiooni panustamist 2017. aasta novembris (NATO Training and Capacity Building Activity in Iraq), lähetades Iraaki demineerimiskspertiisiga kaitseväelase. 2019. aasta esimesel poolel lähetas Eesti NMI-sse ühe sõjaväepolitseiniku. 2021. aastal panustas Eesti NMI-s lisaks staabiohvitserile kuus kuud 36-liikmelise väekaitserühmaga Taani üksuse koosseisus. Alates 2022. aastast on Eesti panustanud ühe staabiohvitseriga, kelle peamine ülesanne on väljaõppealane nõustamine, kvaliteedi kontrollimine ning kaitseplaneerimise toetamine.

Eesti plaanib 2027. aastal jätkata panustamist ühe staabiohvitseriga NMI staabis. Et tagada Eesti valmidus vajadusel suurendada panust NATO operatsioonide raames, taotleme mandaati kuni kolme kaitseväelasega panustamiseks.

Õiguslikud alused

NMI-l osalemise riigisisene õiguslik alus on kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse (edaspidi *KorkS*) § 139 punkt 2, kuna tegemist on ÜRO põhikirja VI ja VII peatükis sätestatu alusel rahu ja julgeoleku säilitamise või taastamise eesmärgil korraldatava sõjalise operatsiooni või rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtetega ja normidega kooskõlas oleva muu sõjalise operatsiooniga. Tulenevalt *KorkS*-i § 141 lõikest 1 otsustab Riigikogu Kaitseväge kasutamise rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil NMI eraldi otsusega.

Iraagis tegutsemise õiguslik alus on Iraagi nõusolek, mis koosneb kahest osast. Esiteks Iraagi alalise esindaja ÜRO juures 25. juuni 2014 kiri S/2014/440 ÜRO peasekretärile ja Iraagi välisministeeriumi 20. septembri 2014 kiri S/2014/691 ÜRO Julgeolekunõukogu presidendile, milles kutsutakse riike osalema ISIS-e-vastases võitluses, ning Iraagi peaministri Haider alAbadi 5. mai 2016 ja 11. veebruari 2018 kirjad NATO-le. Teiseks aluseks on Eesti ja Iraagi kahepoolsed kokkulepped. Eesti välisministeerium edastas 14. jaanuaril 2016 Iraagi

välisministeeriumile diplomaatilise noodiga, milles paluti aktsepteerida Eesti kaitseväelaste viibimist ja tegutsemist Iraagis ning tagada nende õigused vastavalt diplomaatiliste suhete Viini konventsioonile, andes neile Iraagis viibimise ajaks haldustöötaja staatuse antud konventsiooni artikli 1 punkti f mõttes. 16. märtsil 2016 saadetud vastusnoodiga nõustus Iraak Eesti ettepanekutega. Staatuse tunnustamiseks on vajalik see, et kaitseväelastel oleks teenistus- või diplomaatiline pass.

Panustamisega seotud kulu

2027. aastal on operatsioonil NMI osalemisega seotud Kaitseväge tegevuskulude maht hinnanguliselt 80 208 eurot (käibemaksuta), mis kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest.

Eelnõu koostöölastamine

Vabariigi Valitsuse istungile esitatav eelnõu on koostöölastatud Justiits- ja Digiministeeriumi, Välisministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga ning arvamuse on avaldanud Kaitseväge.